

۲۱ آذر گهرچهنی

حاضیره لایان :

آذربایجان میلی دیره نیش

تشکیلاتی نین اؤیرنجی کمیته سی

ایچینده کیلر :

اییرمی بیر آذر نهضتی نین یارانماسی/۳

ازخاطرات سید جعفر پیشه وری/۱۶

سئید جعفر پیشه وری نین بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتینا موراجیعتی/۲۳

ابراهیم پیشه وری نین توران آژانسینا موصاحیبه سی/۲۵

اصلاح طلبان واقعی/۲۸

به آتش کشیدن کتابهای ترکی/۳۱

"آنادیلی" ایکینجی صینیف درس کیتابیندان - ۱۳۲۵ درس ایلی/۳۱

ایرانی بزرگ نهضت نین یارناماسی

دوکتور محمدتقی زهتابی

۲۱ آذر نهضتیندن ۳۰ ایل کئچدی، بو نهضت ایکنجی دونیا محاربه سیندن عموماً ایران آزادلیق حرکاتی خصوصاً ملی آزادلیق حرکتی نین ذیروه سیدیر. بو حرکت علییهنه ایستر داخل و ایستر خارجه تجزیه طلب آلداندریب و بیگانه لر الیه یارانمیش بزرگ حرکت گؤسترسه لرده، ۲۱ آذر نهضتی مشروطه دن ۱۳۲۴ - نجو ایله قدر ایران آزادلیق حرکاتینین تامیله، طبیعی و لازمی بزرگ نتیجه لی ایدی، بونا گؤرهده هئج بزرگ خارجی ال واسطه سیله یارانمیشدی، بو حرکت او دؤردن اجتماعی حادثه لر قوجاغیندا تدریجله و طبیعی حالدا و خلق حرکتینین ایسته یی و ارده سی ایله یاراندی. بو مسئله لر اییشیقاندیرماق اوچون ۲۱ آذر نهضتینین مختلف چهرلرینه دقت ائتمک لازیمدیر.

۲۱ آذر نهضتی نئجه یاراندی؟

۱۲۸۹ - نجو ایل اتابک پارکی جنایتی ایله ارتجاع غلبه چالمیش دموکراتیک مشروطه انقلابینی بوغدو و اونون قهرمانلارینی تدریجله مختلف یئرلرده آرادان آپاردی. لکن آزادلیق فیکری و آزادلیخواه‌لار آرادان گئتمه دی. بونلار یئنی شرایط و فرصت آختاریردی‌لر تا قانون اساسی و مشروطه نی یئنی دن دیرچلدیب دموکراتیک انقلابی تامامسینلار. ۱۲۹۹ نجو ایلهده بو فرصت یاراندی چونکو تزار روسیه ایرانین سیاست صحنه سیندن چیخمیشدی. اساساً مشروطه انقلابی اشتراکچیلارینین رهبرلیگی آلتیندا تبریزده خیابانی قیامی، گیلاندا جنگل نهضتی، خراساندا ایسه کلنل محمدتقی خان قیامی باش وئردی. بو حرکتلرده ارتجاع طرفیندن یاتیریلدی، لکن گئنه ده نه مترقی فیکرلر بولدوغو و نه ده تمام آزادی خواهلار محو اولدو. رضاشاه ناقص قانون اساسیه ال آپاریب اونو روحسوز بزرگ کالبده چئویردی آزادلیخواه‌لارا گورونمه میش دیوان توتدو و بزرگ سیراسینی زنداندا اؤلدوردو. ایرانین آزادلیخواه قوه لر رضاشاهین سیماسیندا مشروطه جیلدینه گیرمیش بزرگ دیکتاتورون نئجه انگلیس لر طرفیندن یارانیب ایران خلقلرینه تحویل ائیلمه سینی بوتون وارلیقلار یله لمس ائتدیلر. ایکیجی دونیا محاربه سی باشلانندی و شهر یور حادثه سینده ایرانی‌دا احاطه ائتدی. انگلیس لی لر رضاشاهی گتیردیکلری کیمی آپاردیلار. ارتجاع ضعیفله دی لکن ارتجاعه دستگاهی ال دیلمه میش قالدی. آزادلیخواه‌لار

زنداندانان چرخیدیلار، سورگوندن قایتیدیلر. ایران آزادلیق حرکتینین مرحله سی باشلاندی. بو حرکتین باشیندا یئنده مشروطه انقلابی و ۱۲۹۹ نجو ایل حرکتلرینین اشتراکچیلاری دایانیردیلا. اجتماعی حرکت گوجلند و حزبلر فعالیتته بالادیلار خلق حرکتیله برابر یواسی ساغلام قالمیش ارتجاعدا فعالیتدن ال گؤتورموشچوخ آشکار شکیلده مترقی قوه لرخطابا دئییردی :

«قوی متفقلر قوه لرینی آپاسینلار، اوندا بیز سیزه آزادلیق و دموکراتیک نه اولدوغونو گؤستره ریک»

پیشه وری ۱۳۲۴ آذربایجان روزنامه سی ۳۰ شهریور.

آزادیخواه‌لار ایرانین فاشیزیم علیه‌نده غلبه‌ده اوینادیغی رولا بئل باغلا‌ییر و دیکتاتورلوقون تازادان احساسینا آز گمان ائدیردیلا. لاکن فاشیزیم ازبلیب و متفقلرین ایرانی تورک ائتمه سی یاخینلاشدیقدا کیریمیش ارتجاع آزادیخواه قوه لری قارشی جدی هجوم باشلادی مرحوم پیشه وری ۱۳۲۴نجو ایل شهریورین ۲۹ ندا بو حقه یازیردی : «تهران سریع قدملرله ارتجاع طرفه گئتمگه دیر باشیمیزا یونان خلقینین باشینا گلن اوینو گتیرمک فیکیرینده دیرلر. مجلس و دولت و مطبوعات ساتیلیمیش خالان آداملارین الینه دوشموشدور. بونلار ویریب ییغیب، اؤز سیاستلرینی یئتیرمک ایسته ییرلر. آزادلیق، دموکراتیک نامینه چالیشدیقدا اولان قوه لر جوربه جور بهانه لر ایله بوغولوب تارومار ائدیلیمکده دیر. رضاخاندان داها قابان، داها خشن بیر جلا د وجودا گتیرمک نقشه سی جدی صورتده موقع اجراعیه قویوموشدو. پیشه وری آذربایجان روزنامه سینده یازیردی « محاربه خاتمه تاپار-تاپماز اولکه میزده ارتجاعی عنصرلر باش قالدیریب ایگیری می ایلک استبداد و دیکتاتورلوق اصولونو دوباره دیریلتمه یه باشلامیشلار... بیز بیلمیریک آتلانتیک منشوری نه اولدو، پوتسدام کنفرانسینین رای لاری یئنه ایرانا شامل اولایلمه دی؟! اوندان علاوه منشور آتلانتیک بوتون دونیا ملتلرینه اوز مقدار تینی تامین ائتمک حقیقی وئریمشدر. بیز آذربایجانلاردا بو حقدن استفاده ائدیب ایراندا خلقینده اؤز سرنوشتیمیزی تعیین ائدیب و وئر دیگیمیز بؤیوک قربنلار بهاسینا الهه ایدیلن قانون اساسینی دیریتیمگ ایستیه ییریک. »پیشه وری آذربایجان روزنامه سی صحیفه ۲۳۱. ایکینجی دونیا محاربه سیندن تازا مئیدانا آتیلیمیش آمریکا امپریالیزمی‌دا ایرانین سیاست مئیدانا آت چاپماغا باشلادی. بو مسئله آزادیخواه لاری بتر نگران ائدیردی. چونکو اولار بیلیردیرکی، آمریکا طرفیندن ده حمایه اولان تازا دیکتاتورلوق داها خشن و داها گوبود اولاجاق دیر. ارتجاعین قاباغینی آلقاق اوچون آزادیخواه قوه لر ایکینجی دونیا محاربه سی نتیجه سینده یارانمیش نسبتا مساعد فرصتی الدن وئرله بیلیمز دیرلر. کئچمیش انقلابی سابقه لری و انقلابی زمینه جهندن ارتجاعیله مقابله آذربایجاندا سواپی ایرانین آیری یئرینده ممکن دئیلدی. دئمک بئله بیر مقابله ایران آزادلیق حرکتینین مشروط یه دن ۱۳۲۴ - نجی ایله

انکشافینین طبیعی محصولدایدی. بو زامان انقلابی قوه لر ال ال اوسته قویوب باخا بیلیمز دیلر و بو ایشی محض آذربایجاندا باشلامیلیدیلر. بو حقیقتی مرحوم پیشه ورینین ۱۳۲۴ - نجو ایل شهر یورین ۲۴ - نده تبریزین شیر و خورشید سالونداکی نطقوندا اچیق گوژرمک اولار او دئیردی : وضعیت ائله آغیر بیر حال آلدی کی، آرتیق تهراندا اوتوروب مقاله یازمادان نطق ائتمکدن بیر نتیجه اولما بیلیمه جگینی یقینانتدیم. مناچار بیر ایل بوندان اول تبریزده اوزون - اوزادی بحث ائتدیگیمیز مسئله اطرافیندا دوشونمگه باشلادیم. بو چوخ ساده تدبیر ایدی، منیم تبریز مسلکداشلاریمدان دئدیله : آذربایجاندا باشلاماسی بورانی اصلاح ائتمه آذربایجان خلقینین اؤز گوجايله بوردا ملی حکومت گتیرمه لیک، تهران ارتجاعین باشی استبدادین مرکزی دیر. بیر نچه نوبه ده اوردان گوژر یوموب مستقیما بوردا ایش گوژرمه لیک. بو فیکرین حقیقتی او وقت نظریتمده داها آشکار بیر صورته جلوه ائتدی کی، دؤلتین مسئول مامورلاری ایله آذربایجان خلقینین تظلم و دادخاهلیق تلگرافلاری حقیقنده مذاکره ائتدیم. مثلا بیات دئدی : من رادیو واسطه سیله مراجعت ائتمیشم. آرتیق خلق عریضه و تلگراف واسطه سیله اؤزونه زحمت وئرمه مه لیدیر. صدر دئدی : بیر تلگراف اولماسین مین تلگراف اولسون من بو کیمی بوش سؤزلره جواب وئرمه یه جه یم. بو سؤزلرین آیری جوابی اولبیلمزدی، گرک خلقه مراجعت ائتمک. خلقین یومروغون گوجايله آزادلیغی تامین ائتمک. بو شعارلار من تبریز آزادخواه لارینین تکلیفی اوزه ره تهراندا آذربایجانا حرکت ائتدیم. پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۸.

بئله بیر شرایطده ۱۳۲۴ - نجو ایلین اولریندن بیر سیرا آزادخواه لار ایرانین مختلف یئرلریندن تبریزه گلیب شهر یورین ۱۲ - سینده آذربایجان دموکرات فرقه سینی تشکیل ائتدیله. بو فرقه نین مؤسسری و قاباقجیلارینین چوخو مشروطه انقلابی، خیابانی قیامی، جنگل نهضتی و ۵۳ نفرین اشتراکچیلاری ایدیلر. بو شخصلردن آشاغیداکیلاری نمونه گوژستمک اولار. حاجی عظیم خان (ستارخانین قارداشی)، نظام الدوله رفیعی (فرقه نین مؤسسری و مشروطه انقلابی زمانی آذربایجان انجمنین عضو)، مستشار الدوله (مشروطه دورو آذربایجان انجمنین عضو)، میرجعفر پیشه وری (جنگل حرکتینین فعال رهبرلریندن)، میرزه نوراله خان یکانی (مشروطه انقلابینین ان مشهور قهرمان مجاهد رهبرلریندن)، مردنلی برهانی (خیابانی قیامی اشتراکچیلاریندان)، علی فطرت شاعیر (مشروطه آزادخواه لاریندان)، علی قهرمانی (ستارخان آتلیلارینین رئیس و خیابانی قیامی انقلابچیسسی). تقی شاهین (۵۳ نفردن)، طسوجلو جمالی (مشروطه و خیابانی انقلابچیلاریندان)، میرکاظم (مشروطه انقلابی مجاهدلریندن)، جعفر ادیب و میر عبدالحسین فائقی (مشروطه و خیابانی قیامی

معرفچی لریندن) و ... بو شخصیلردن آذربایجانین بوتون شهرلری و قصبه و کندلریندن واریدی و فرقه‌نین اؤن سیرالاریندا گئدیردیلر. آزادلیق، مشروطه بوتون ایرانین یولوندا گئتمیش قیرخ ایلیک (۱۹۴۵-۱۹۰۵) دؤیوشلر و مبارزه لرین اشتراکچیلارذین طرفیندن بیگانه لر ایله یارانان فرقه آدلانا بیلر. بئله بیر فرقه آزادیخواه قوه لر طرفیندن قانون اساسینی دیریتیمک، آزادلیق دموکراسی رولو حقوقلاری تامین ائتمک و دیکتاتورلوعون قاباغینین آلماق اوچون یارانا بیلردی. آذربایجان دموکرات فرقه سی بو ایش اوچون ده یارانمیشدی. بونو قید ائتمک لازم دیرکی، دونیانین هئچ بیر یئریندن و هئچ بیر زامان ائله انقلابی حرکت باش وئرمه میش و باشدا وئره بیلمزکی، خارجی ذی نفع قوه لر اؤز خبرلرینه اوندان استفاده ائتمه گه جان آتماسینلار. بئله خارجی جه دلر بیر حرکتین خلقی لیگی و اونون خلقی طرفیندن یارانماسینی خدشه دار ائده بیلمز. آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین یارانماسی و ۲۱ نهضتی ده بو قانوندان مستثنی دئیلدیر.

۲۱ نهضتی نئجه یاراندی؟

ایرانین یوخاریدا گؤستردیگیمیز اجتماعی - سیاسی وضعیتی نظره آراق ۱۳۴۴ - نجو ایل شهریور آیینین ۱۲ سینده فرقه نین ۱۲ ماده دن عبارت اولان مراجعت نامه سی نشر اولوندو. بئله لیکده آذربایجان دموکرات فرقه سینی تشکیل اولوب ایشه باشلادی. بو مراجعت نامه فرقه نین آذربایجان باره ده اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ملی احتیاجلاری اساسیندا شعارلار ایره لی سورودور. مراجعت نامه نین ۴۸ نفر امضاء ائتمیشدی کی، بیر پاراسی سونرالار دالی چکیلدیلر. بیر آی کئچمه دن آذربایجان کارگر اتحادیه سی و حزب توده ایرانین آذربایجان و زنجان تشکیلاتیدا فرقه یه ملحق اولدولار، بئله لیکده آز بیر مدت عرضینده فرقه آذربایجانین ن قدرتلی و نفوذلر اجتماعی تشکیلاتینا چئوریلدی. بو مراجعت نامه و یا فرقه نین اساسی هدفلرین مرحوم پیشه ورینین ۱۳۲۵ - نجو ایل اربیهشت آیینین ۲۴ نده آذربایجانی شخصیت لری کنفراسیندا بئله خلاصه ائتمیشدی: «ایران داخیلینده ایرانین استقلال و تمامیت ارضی سینی مراعات ائتمک شرطیله اؤز داخلی ایشلریمیزی اؤز الیمیزه آلماق و اؤز ائویمیزی اؤز اداره میزایله اداره ائتمک اؤز آنا دیلیمیزده ملی فرهنگیمیزی مترقی و معاصر حالا سالماق» پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۳۰

آذربایجانین آذربایجانلی ایله اداره اولما ایشینین فرقه قانون اساسینین بیر ستونی اولان ایالتی و ولایتی انجمن لری واسطه سیله حیاتا کئچیریمک ایستردی، بونا گؤره تهراندان بو انجمن لری تشکیل ائتمک طلبینی ایره لی سورودو، لکن صدراشرف کابینه سی بو تکلیفی مهر آییندا رد ائتدی و آذربایجاندا جدی ترورال آتدی. بئله لیکله بیر داها معلوم اولدوکی، تهران آذربایجانین قانون حقیقی

دینج یولبله وئرمیه جکدیر. فرقه یارانمیش امکانی الدن وئره بیلمزدی بونا گؤره ده مستقل حرکت ائتمه لی دیر. «خلقیمیز سیاستده سردار ملینین تهرانا گلمه دن قاباق تعقیب ائتدیگی یول ایله گئتمه لی، اونا تقلید ائتمه لیدی.» پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۱۴۹.

بئله اولدوقدا فرقه ایالتی انجمن ایله کفایت لیب قالا بیلمزدی. خلقین آرزولارینی حیاتا کئچیره ن تشکیلات لازم ایدی بو ایش اوچون خلق کنفرانس لاری یارانندی. خلقه مراجعت اولدو. خلق کنفرانس لاریندا اون مینلرجه امضایا مالک اولان قرارا تهرانا منتظر اولمادا ملی آزادلیق تامین ائده ن مختاریت و ملی حکومت تشکیلاتی طلب ائده ن تصمیم نامه لر سئل کیمی آخیب تبریزه گلدی، فرقه میزایسه خلقیمیزین روحوندان قوپان بو بؤیوک نفسه لاقید قالا بیلمز و خلقی اؤز حالینا قویا بیلمزدی. اونا گؤره چوخ سریع بیر صورتده خلق کنفرانس لارین آرزولارینی عملی ائتمک و خلقین سسینین تمرکز وئرمک اوچون آبان آیینین ایگیری دو قوزوندا، اؤزونو مؤسس لر مجلسی آدلان دیران، خلق بیغینجای یاراتدی.» پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۲۲

۲۴۰ نفر حدودوندا نماینده سی اولان و تبریزین شیر خورشید سالونوندا کئچیریلن بو بیغینجاق ملی حکومتین اساسینی قویدو و فوریتله ملی مجلسین چاغیریلما سی قرارینی قبول ائتدی. آذر آیینین بیرینجی یاییندا مجلسین انتخاباتی کئچیریلدی. بو زامانلار تهران حکومتی "بیاتی" تبریزه گؤنرددی "بیات" ایالتی انجمن گلجک مجلسین تصویب ائده جگی صورتده قبول ائتدی و بو ایش دقت قازانمادان اؤتورایدی. فرقه اؤز ایشینه دوام ائتدی. ۲۱ آذر گونو ملی مجلس آچیلدی و ملی حکومت قفورولدو. رسمی دولت تشکیلاتی یاراتماق ایشیله مشغول اولماقلا برابر فرقه اؤز اساسینی محکم لندیرمک ایشیندا غافل دلدی. بئله کی مهر آیینین دو قوزوندا فرقه نین بیرینجی کنکره سی تشکیل اولوب فرقه نین خط حرکتینین و مرامنامه سی تصدیق ائتدی. ۱۳۲۴- جو ایل آذرین اییرمی بیری خلقیمیزین تاریخینده ان هیجانلی گونلردن بیرایدی. بو گونه شاهد اولانلار بیبرلرکی، بو گون بیر طرفدن ساعتین بناسیندا ملی محل آچیلیر و او بیری طرفدن ایسه فدائی قوه لری طرفیندن محاصره اولونموش تبریز ارتشی نین فرماندهی سرتیب "درخشانی" ایله مذاکره دوام ائدیردی. تا اوردو قارداش قانی تۆکولمه دن تسلیم اولسون.

فدائی قوه لر نئجه یارانمیشدی؟

دئمک فرقه دولت تشکیلاتی یاراتماغا چالیشماقلا برابر بیلردی کی، تهران اردوسی تبریزده اولدوغو حالدا ملی حکومت ایش باشینا گله بیلمز بونا گؤره یارانان ملی حکومتین سلاحی آرخاسیندا حقینده

ده دوشونور و فعالیت اندیردی. بورادان اوخوجولارا بئله بیر سؤال میدانا گله بیلر. بو فدائی لر کیملر ایدیلر؟ فدائی تشکیلاتی نجه یارانندی؟

۱۳۲۰ - نجو ایل شهریور آییندا رضاشاه قاچیب ایراناوردوسو داغیلاندا آذربایجان کندلرینین البته چوخلو سلاح دوشدو و اربابلارلا کندلیلر آراسیندا توقوشمالار باشلانندی. بو توقوشمالار زمان کنچدیگجه شدتلنیردی و کندلیلر یابین اوللرینده حزب توده ایرانین آذربایجان ایالتی کمیته سینین تشبثوایله آذربایجان استاندارینین کفیلی آقای نیکخو کندلیلرین وئرمه لی اول دوغو بهره مالکانه باره ده بخشنامه صادر ائله دی. بو بخشنامه حزب توده ایرانین ایالتی کمیته سی طرفیندن تکثیر اولونوب بوتون کندلره گؤندریلدی. بو ایش اربابلا کندلی آراسینداکی توقوشمانی داها شدتلندیردی. بونون نتیجه سینده فرقه نین یارانماسی عرفه سینده آذربایجانین بوتون زندانلاری کندلیلرله دولوایدی. کندلیلرین حزب توده یه شکایتی او بئره چاتمیشدی کی، ۱۳۲۴ - نجو ایلین یابیندا حزب توده نین مرکزی کمیته سی اصفهانلی وکیل دادگستری "مرتضی راوندی" نی تبریزه گؤندريلمیشدی. تا زندان اولموش کندلیلردن محکمه لرده مدافعه ائله سین. بو زمانلار تهران حکومتینین کندلیلر علیهینه فشاری آرتدیقجا اونلارین ناراضی لیقلا رینی داها آرتیردی. فرقه یارانان زمان آذربایجان کندلیسی بو وضعیتده ایدی. فدائی لر همین ناراضی کندلیلر ایدی، و فدائی تشکیلاتی دا بونلارین طرفیندن یارانمیشدی. آذربایجان دموکرات فرقه سینین رولوایسه بو ناراضی کندلیلری اؤز عضولری واسطه سیله منتظم حالا سالماق و معین هدفه دوغرو یونلتمکدن عبارت ایدی. مرحوم پیشه وری فدائی دسته لری و اونون تشکیل باره سینده دئمیشدیر. «بو فدائی دسته لرینین باره سینده متاسفانه بو وقته دک چوخ ائشیدیلیمیشدیر. فدائی تشکیلاتی چوخ طبیعی بیر صورتده خلق حرکاتیندا دوغوموشدور، کندلردن انتقام آلماق قصدیله مئیدانا چیخان بو جریاندا فرقه تشکیلاتلارینین گؤستردیکلر و فداکارلیغی انکار ائتمه یه لزوم یوخدور. دوغرو دور کندلی، ژاندارم ظلموندن جانا دویوب اونون شرینی دفع ائتمه اوچون سلاح الده مبارزه یه قیام ائتمیشدی، لاکن اونون تشکیل ائدن اونون باشیندا دوران، اونو دوزگون هدفه سوق ائده ن فرقه میزین یئرلی تشکیلاتلارینین ترتیب ائدیگی قهرمانلار اولمیشدی. آجی تنقیدلر و شدید تعرضلره باخمیاریق کمال خونسردلیکله خلقی تشکیل ائدیپ فدائی دسته لرینین فرقه نین اینانیلیمیش آداملارین رهبرلیگی آلتیندا چکمه گه چالیشیردی. نهایت حرکت خلق ایچره سیندن باشلایب بوتون اولکه نی بورویوب تهران ارتجائین قوشون قلعه لرینی اوزوک قاشی کیمی محاصره یه آلیب ملی قدر تیمیزین قاباغیندا دیز چؤکمگه مجبور ائتدی.» پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۶۴

فدائی تشکیلاتی آذربایجانین بؤیوک یئرلرینده یارانمیش بؤیوک بیر مسلح تشکیلات ایدی. بو تشکیلات اوزوده ارتجاعین هجوما کئچدیگی و بیداد اتدیگی بیر زاماندا یاغرانمیشدی. خلقیمیز و ۲۱ آذر نهضتی نین بؤیوک افتخارلاریندان دیرکی، بله بیر شرایطده فدائی تشکیلاتی نین یارانماسی جریانیندا بیر نفرده اولسون خیانت ائتمه میشدیر. مرحوم پیشه وری ۱۳۲۵ - نجو ایل مهرین ۲۵ نده دئییردی : «بو گون افتخار اندیریک کی، آغیر بیر شرایطده او وقت کی، آذربایجاندا ارتجاع تام قدرتله حکمرانلیق ائدیردی، بیز آذربایجاندا بیر مسلح فدائی تشکیلاتی وجوده گتیردیک کی، اونون افرادیندان بیر نفرده اولسون خیانت ائتمه دی. پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۱۲۸ بلی فدائی قوه سی و اونلارین قرمانلیق حرکاتی تهران، اونون وانداملاری و دولت مامورلارینین آذربایجانا گؤستردیگی اقتصادی و ملی ظلمون قانونا اویغون عکس العمل ایدی. نجه کی محمدعلیشاهی ظلمو بو فدائی لرین آثارلارینی تفنگ گؤتوروب مجاهد دسته ری یاراتماغا مجبور ائتمیشدی.

۲۱ نهضتی بوتون ایران آزادلیغینین باشلانقجی ایدی

سلطنت رژیمی بیرینجی ۲۱ آذر نهضتی تجزیه طلب آدلاندیریب و چوخلاری بو نغمه نی تکرار ائتمکده دیرلر. دوغروندانمی ۲۱ آذر نهضتی آذربایجانلی ایرانندان آیرماق ایستردی؟ فرقه زمانی نین بوتون سندلری و مرحوم پیشه وری نین بوتون مقاله لری و سخنرانلیقلارینی نظرندن کئچیردیکده چوخ چتین ائله مدرک و مقاله یه راست گلمک اولارکی، اورادا فرقه یین بوتون ایستکلرینین ایران چارچوبه سی داخلینده اولدوغونو قید اولونمامیشدیر. ۱۳۲۴ - نجو ایل فرقه نین بیرینجه رسمی سندی اولان ۱۲ شهریور مراجعتنامه سینین بیرینجی ماده سی همین بو مسئله ایدی. بو باره سندلر او قدر دیرکی، گؤستریمک و یا یازماقلا باشا گلمز. اگر اوخوجولار خصوصیه جوان نسل بو باره حقیقتی بیلمه ک ایسترلسه، مرحوم پیشه وری نین سئجسلمیش اثرلری و ۲۱ آذر کتابی هابئله ۱۲ شهریور کتابینی الده اندیب و اوخوسونلار. بونولا برابر قید ائتمک لازم حساب ائدیریک کی، اؤز فعالیتینی بیرینجی مرحله سینده آذربایجان دموکرات قوه سی چالیشیردی. بوتون ایرانی آزاد ائتمک اوچون آذربایجاندا بیر دایاق و مرکز یاراتسین. ۱۳۲۴ - نجو ایل شهریورین ۲۱ ینده مرحوم پیشه وری یازیردی : «تاریخ بیزیم عهدهمیزده بؤیوک بیر وظیفه ثوموشدور. بیز آذربایجاندا ساریلماز بیر آزادلیق قلعه سی وجوده گتیرمه لیک». بو ایشه موفق اولاندان سونرا فرقه اؤز فعالیتینی ایکینجی مرحله سینده باشلامیشدیر، اودا بوتون ایرانی آزاد ائتمک مسئله ایدی. دئیمک فرقه نین ایلک گوندن هدفی بوتون ایرانی اسارت و دیکتارلوغوندان آزاد ائتمک ایدی. مرحوم پیشه وری ۱۳۲۴ - نجو ایل مهر آیینین سکیزینده یازیردی

: «بیز مقاله لریمیزین بیرینده یازمیشدیق اگر تهران اؤزونو ارتجاعین آغوشینا آتارسا بیز اؤز آزادلیغیمیزی مستقل بیر صورتده تامین ائده جیک، او ایشیمیزین باشلانغیجی ایدی. ایندی فرقه میزین قدرتی اتمیشدیرکی، بیر قدر ایره لی قویوب دئییریک اگر تهران توتدوغو یولدان قایتماق ایسته مزسه، بیز اون قهر و غضبه او یولدان قایتارمالیق». پیشه وری سئچیلیمیش اثرلری صفه ۲۲۴.

۲۱ آذر نهضتی و باشقا ایران ملتلی

۲۱ آذر نهضتینده ان اساسی مسئله لردن بیریدیه ملی حقوق مسئله سیدی، لکن او بو ملی حقوقو تکجه آذربایجانلیلار و ایران تورکلری اوچون دیبل بوتون ایران خلقیلری اوچون ایستردی. یعنی فرقه ایراندان آزادلیق و دموکراسینین برقرار اولماسین بیر طرفدن، آزادخواه قوه لرین کمکی و ایکینجی طرفدن ایسه محروم ملتین آذربایجان کیمی اؤز ملی حقوقلارینا چاتماسی یولایلله باشا دوشور. چونکو فرقه و اونون رهبرلری ملی ظلمون آجیسینی دادمیش و چوخ ملتلی ایراندان ملی قوه نین نجه بؤیوک قدرت اولدوغونو یاخشی بیلیردیلر. اولار یاخشی باشا دوشورلرکی، اگر محروم ایران ملتلی آذربایجان کیمی اؤز ملی حقوقلارینی آلماق اوچون بیرلیکده آیاغا قالماسالار ایران ارتجاعی مطلق بیخیلاجاق دیر. فرقه نین کورد خلقیله همکارلیغی و قارداشلیغی بو حقیقتی عملی شکلده ثبوت ائدیر. فرقه نین بو سیاستی تکجه کورد ملتینه عاید دئیلدی، بوتون محروم ایران ملتلی نظرده توتولوردو. لکن تاسف لرله قید ائتمک لازم دیرکی، او زامانلار باشقا محروم ایران ملتینده ملی شعور هله لازیمی سویه ده دئیلدی. بونا گؤره ده مرحوم پیشه وری بو مسئله یه اؤرتولو توخوناراق ۱۳۲۴-نجو ایل آذرین سکیزینده یازیردی: «بیز هئج بیر قوم و هئج بیر مات و هئج بیر جکتته دشمن دگیلیک، اؤزوموزه روا گؤردوگوموز یاشاماق و ترقی ائتمک وسیله لرینی اؤزگه لره اوچونده روا گؤروب بو گونه دک کیمسه نین ترقی و تعالیسین مخالف ائتمه میشیک حتی تهران ارتجاعی حکومتینین آزادلیغینین علیهمینه ایشلتمکده اولدوغو خائنه تدبیرلریده فارس ملتینی حسابینا یازماق ایسته میریک. ملس اسارت و استبداد اصولونون مزه سینی آنلادیغیمیزا گؤره اسسیر ملتله اوره "یمیز یانیب اونلارین اسارت و استعمار بویوردوغو آلتیندان خلاص اولماقلارین صمیم قلبدن آرزو ائدیغیمیز حالدا زلف یاره توخونماق قورخوسوندان، اونلارین آزادلیق حرکتی حقینده بیرلشدیریب و اونلاری دموکراتیک فرقه سینه باغلاپان آنجاق فرقه میزین میدان ائدیغی ملی شعارلاردی.» پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صفیه ۱۲۳

مرحوم پیشه وری بیلیریرکی، آذربایجان خلقی، تاریخی بویو همیشه ایران استقلالی و تمامیت ارضی سینی اؤز قانیله حفظ ائتمیشدیر. اگر لازم گلسه یئنه ده بو مقدس وظیفه نین شرفله یئرینه

یئتیره { کدیر. لاکن هئج وقت اؤز ملتینی و دوغما دیلی و ملی خصوصیتلریندن صرفنظر ائتمیه جکدیر. ایران بوتون ایران ملتلی کیمی آذربایجانیلار و تمام ایران تورکلرینده قدیمدن وطنی اولموشدور. باشقا ایران ملتلی کیمی؟ آذربایجانیلار و بوتون ایران تورکلری اوندان سونرا کئچمیش کیمی حقوقسوز یوخ، آزاد، برابر حقوقلو بیر ملت کیمی ملی وارلیق، دیل و ادبیات و ملی خصوصیتلرینی توسعه وئرمکه له آزاد شکیلده ایراندا یاشایاجاقلار. بوتون محروم ایران ملتلی ال-اله وئریب بو آرزولارینی تخته چیخاراجاقلار. دیل مسئله سی همیشه آذربایجان روشنفکرلرینی دوشوندورموشدو. آذربایجان دموکرات فرقه سینین بیرینجی کنگره سینده کنگره نین رسمی نماینده سی آقای مکرملله محکم منطلق له دئمیشدیر: «مسئوللارین گوج ایله اؤز دیلرینه آذربایجان لیلارا تخمیل ائتدیکلرینی ادعا اندنلر چوخ نادان آداملار دیر مسئول لار یوز ایلدن آرتیق آذربایجاندا حکومت ائده بیلهدیکلری حالدا اؤز دیلرینی بیزه تخمیل ائتمیش لر. عجباً آلتی یوز ایلدن زیاده حکومت ائن فراسلار نه اوچون بو دیلی دیشدیرمه یه موفق اولمامیشلار؟ پیشه وری سئچیلیمش اثرلری صحیفه ۲۹۶.

گؤستردیگیمیز ۲۱ آذر نهضتی نین سون هدفی بوتون ایراندا آزادلیق دموکراسی و قانون اساسی برقرار ائتمک ایدی. بونلا برابر بو انقلابین خصوصیتی اونون انترناسیونالیزم روحنا مالک اولان ملی سیماسیندا ایدی ... بونا گؤره دیل و ملیت مسئله سی اونون اساس سنگری و دایاغی ایدی. بو نهضتی بوتون دونیادا تانیتدیران دا بو خصوصیتلرایدی. محض همین دیل و ملیت اوسطه سیله ایدی کی، بوتون عالم بیلدی کی، ایرانین اوچده بیر حیصه سیندن چوخونو تشکیل ائده ن ائله بیر ملت واریمیشی، ایلرلر بویو ملی حقوقلاردان محروم اولموش و ایندی اؤز دبلبنده یازیب اوخویور، اؤز ایشلرینی اؤزو اداره ائدیر و بوتون ایرانی آزاد ائتمک ایسته بیر.

۲۱ آذر نهضتی و دنیا خلقلری

ایکینجی دنیا محاربه سیندن سونرا ۲۱ آذر نهضتی دونیادا غلبه چالان بیرینجی ملی آزادلیق حرکتی ایدی. بونا گؤرده ده بوتون دنیا خلقلری نین دقتینی جلب ائتمیشدی. اگر ۱۳۲۵-۱۳۲۴ ایلرلر آذربایجان روزنامه سینین صفحه لرینه باخیسایا، فرانسه و سایر اروپا اؤلکلرینین اجتماعی، سیاسی تشکیلاتلاری و سیاسی شخصیتلرین ۲۱ آذر نهضتینین غلبه سی مناسبتله گؤندردیکلری تبریک تلگرافلاری دقتی جلب ائده جکدیر. ۲۱ آذر نهضتی زامانی بوتون شرق و آفریقا خلقلری او جمله دن یاخین و اورتا شرق منطقه سی خلقلری استبداد و امپریالیزمین پنجه سی آلتیندا ان آغیر و فلاکتلی گونلر کئچدیردیلر. بو خلقلرین آزادخواه لاری او جمله دن عراق، الجزایر، تونس، بلوچستان و سایر

اؤلکه و خلقلرین مترقی شخصلری کیمی و یا شفاهی شکیلده ۲۱ آذر نهضتینی صمیم قلبدن تحسین ائتمیش و اوندان بؤیوک اومود گؤزله دیکلرینی بیلدیرمیشلر. ۲۱ آذر نهضتی بو خلقلرین مبارزه روحونون گوجلنمه سینه جدی تاثیر ائتمیشدیر.

ملی حکومت نه ایشلر گؤروردو؟

بؤیوک اجتماعی ایشلر گؤرمک اوچون بیر ایل چوخ آز بیر مدتدیر. بونلا برابر ملی حکومت بیر ایل عرضینده، تهران حکومتینین ایللر اوزونو آذربایجاندا گؤرمه دیگی ایشلری گؤردو. بونودا علاوه ائتمک لازمدیرکی، اصلاحات اوچون پول لازمدیر. لکن ملی حکومت ایش باشینا گلنده بو ایش الیه ایش باشلادی. چونکو دوشمنی آییق سالماقدان اؤتور فرقه آذربایجان بانکلارینی ۲۱ آذره بیر هفته قالانا قدر اؤز الینه آلمامیشدی. تهران حکومتی بو فرصتدن استفاده ائدیپ تبریز بانکلاریندا اولان نقد پوللاری چکیب آپارمیشدی. بئله کی فرقه بانکلاری تحویل آلاندا دولت بانکیندا ایکی میلیون و ایکی یوزمین نومن آیری بانکلاردا ایسه یاریم میلیون تومن پول واریدی. بونون مقابلینده بانکلار ۱۰ میلیون تومن خلقه بورجلو ایدیلر. بوندان علاوه ملی حکومت آذر آیی بابتیندن کارمندلره اون میلیون تومن ده آرتیق حقوق وئرمه لیدی. دئمک ملی حکومت ایش اوستونه گلنده بوش الیه ایش باشلامیشدی. بونون مقابلینده آذربایجان بوتون کندلری، شهرلری آبادلیق، اقتصاد، معارف، ایش و سایر جهتلردن اولدوقجا گۆزه ایم ایدی.

بونون نتیجه سینده تبریزین کلی اهالی سیندن آنجاق ۲۰۰- می نفری قالیردی و آذربایجانین یوزمینلرجه اهالیسی عائله لرینی دولندیرماق اوچون آذربایجانلی ترک ائدیپ ایرانین باشقا یئرلرینه سپه لنمیشدیلر. بونا گۆره ده ۲۱ آذر نهضتینینی مهم ایشلریندن بیرید آذربایجانین برباد حالدا سالینماسی و محو اولماغا دوغرو گئتمه سیدی. بو بربادلیق مشروطه انقلابی و خیابانی قیامی زامانی خلقیمیزین گؤستردیگی قهرمانلیق لارین و ایرانین استقلالینی قوروماقلارین، تهران حکومتی و رضاشاه طرفیندن آذربایجانا وئرلن جزل و مکافات موزدی ایدی.

دئمک آذربایجان اوتوز ایل تهران طرفیندن عمدا برباد حالدا سالینماسیندان سونرا الی بوش ایش اوسته گلیمیش ملی حکومته تاپشیریلدی. لکن خلقه و اونون همتینه دایانان، خلق طرفیندن و اونون ایستگی ایله ایش باشینا گلن ملی حکومت دؤرد بئش آیی مدتینده عادلانه مالیاتلار، خلقین کونوللو کمگی کارخانلار و سایر گلیر منبعلرینی ایشه سالدی.

آذربایجان ورشکست حالیندا اولان ملی وضعیتی دوزه لدیر

مرحوم پیشه وری باش وزیر اولدوغو زامان ۱۳۲۵- نجی ایل فروردین آیینین ۱۶ سیندا ملی مجلسین ایکینجی اجلاسیندا دئییردی: «بوگون، آیین ۱۶ سیدیر، مالی جهتدن داها وحشتیمیز یوخدور. بیز بیلیریک، پولوموز وارسا بویوک موفقیت دیرکی، بورجوموزو تنظیم ائتمیشیک و کسر بودج همیزده یوخدور.» پیشه وری سچیلیمیش اثرلری ۳۵۰

ملی حکومتین مختلف قسمتلرینده آپاردیقی اصلاحاتین هامیسنی گؤستمک ممکن دئییلدیر. بورادا اولارین ان مهم لرینه اشاره ائده جیبیک. اکینچیلیک و کند حیاتی باره ده دئمک لازم دیرکی، ملی حکومت زامانی بوتون خالصه تورپاقلار و آذربایجاندا قاجمیش خلق دشمنلرین تورپاقلاری کندلیلر آراسیندا بولوندو، اکین چیلیگی گنیش لندیرمک اوچون کندلیلره توخوم وئرلیدی و مادی کمک اولوندو. صوفیان طرفینده اکین چیلیگین نمونه و تجربه یئرلری و علمی تحقیقات ایشلری اوچون بیونره حاضیرلانماغا باشلادی. تورپاق صاحبیلره کندلر آراسیندا عادلانه مناسبتلر و قانونلار قویولدو. صنایع ساحه سینده آذربایجانین مختلف شهرلرینده یاغلانمیش کارخانالار جدی کمک ائتمکله ملی حکومت اولاری ایشه سالدی. ایشیزلرین بویوک حصه سینده ایش تامین ائتدی و آذربایجانین اقتصادیاتینی جانلاندیریب محکم اساسلار اوزه رینده قوردو.

ملی حکومت آنجاق خشکبار و سایره اولونمالی محصول لارا بو شرطه صادر اولماغا اجازه وئردی کی، صادر ائدنلر اولکده نین احتیاجی اولان شئی لری وارد ائتسینلر. ۲۱ آذر نهضتیندن قاباق آذربایجاندا مریض خانلارین فقط ۲۰ تختخوابی واریدی. فرقه زامانیندا آذربایجاندا بیر ایل مدتیله ۲۰ تازا خسته خوانا آچیلدی، اولاردا ۸۰۰ تختخواب واریدی. دیل و فرهنگ، مدنیت ساحه سینده ملی حکومتین گؤردویو ایشلر تهران حکومتین ۵۰ ایل عرضینده آذربایجاندا گؤردویو ایشلردن قات - قات اوستون ایدی. بو بیر ایل عرضینده تبریز دانشگاهی یارانیب، آنا دیلینده ایشه باشلادی و اونون بناسینین اساسی قویولدو. بو بیر ایله آذربایجان فولکلورو، خواننده لر و موسیقی اوستادلارینین ایله آنا دیلینده نمایشلر وئرمکله یارامیش تئاتر و دسته لری اساسیندا رسمی دولت تئاتری یارانیب آنا دیلینده موفقیتلی نمایشلر وئرمگه باشلادی. ملی حکومت دورو بوتون ابتدائی و اوورتا مکتبلرده حتی تازا قورولموش تبریز دانشگاهیندا درس لر آنا دیلینده ایدی.

بو مدته ابتدائی مکتبلرین اکثر کلاس لاری اوچون آنادیلینده درس کیتاب لاری حاضیرلانیب چاپ ائیلدی و مجانا اوشاقلارین اختیاریندا قویولدو. ملی حکومت رادیوسو قورولوی ایشه باشلادی. آذربایجان و زنجان دا تورک دیلی رسمی دولت دیلی ایدی. بونوندا نئسجه سینده بو بیر ایله آنادیلیمیز

کنچمیش بیر عصیردن داها چوخ انکشاف ائدیپ گؤزللشدی. یوزلرجه شاعیر یازیچی، روزنامه یازان مئیدانا گلدی. دیلین ادبیاتیمیزین بو سرعتلی انکشافی تهران اوردولارینین تبریزه گلمه‌سینه گننه دایاندی.

۱۳۲۵ - نجی ایل آذرین ۲۲ سینده تهران‌دان گلن جلالدار فرقه زامانی آنادیلینده چاپ ائدیلمیش کیتابلاری تبریزین کوچهلرینده اولداییب یانیردیلا. آذربایجان خلقی، اونون دیلین ادبیاتی و ملتینه اولونان تحقیر و توهین بو وحشی حرکتی هئج بیر زامان یاددان چیخارمایاقدیر.

ملی حکومت زامانی تبریز- زنجان اردبیل، ارومیه، ماراغا و سایر آذربایجان شهرلرینین کوچه لری آسفالت اولدو. چوخلو کتابخانالار و اجتماعی مدنی یئرلر آچیلدی. بو شهرلرده اجتماعی بنالارین تیکلمه سینه باشلاندی. تبریز لوله کشی سینین اساسی قویولدو و تبریز سو جهندن اساسی شکیلده تائیم ائتمک اوچون "سیوان" چایی نین تبریزه گتیریلمه سینین نقشه سی چکیلیب قورتارمیشدی.

ملی حکومت و آذربایجان دموکرات فرقه سی گنج نسلین تربیه سینه خصوصی فیکیر دیرردی. مرحوم پیشه وری ۱۳۲۵- نجی ایل تیرآیینین ۱۵ نده تشکیل اولموش دموکرات جوانلارینین بیرنجی کنگره سینه گؤندریدگی پیامیندا یازیردی: «جوانلاریمیز گله جگیمیزدی، اونلارا همیشه بیز امید گؤزی ایله باخیریق. اگر اولارین تربیه سی دوزگون یولیه گئدیرسه بیز هامیمیز خوشبخت اولاریق.» پیشه وری ۲۱ آذر روزنامه سی صحیفه ۷۱

جوانلار تشکیلاتینین رهبرلیگی آلتیندا آذربایجانین هر یئرینده اوشاقلار تشکیلاتی یارانمیش و اونون مینلرجه اوشاگی متحدالشکل حالا سالمیشدی. آذربایجان دموکرات فرقه سینین رهبرلیگی آلتیندا یارانان ۲۱ آذر نهضتی و قورولان ملی حکومتین هدفلری بیر ایل عرضینده آذربایجان و زنجاندا گؤردویو ایشلری بیر مقاله ده احاطه ائتمک ممکن دئییلدیر. بو حرکت ایران آزادلیق مبارزه سی، هابئله آذربایجان خلقی تاریخینده ائله بؤیوک حادثه دیرکی، اونون باره‌سینده چوخلو یازیلیمیش و گننه ده یازیلماقلدیر. ۲۱ آذر نهضتی ائله جهده کردستان نهضتی و اونلارین رهبرلیگی حرکتین سون گونونه قدر یعنی ۱۳۲۵- نجی ایل آذرین ایگیرمیسینه قدر اوژ انقلابی خطلرینده ذرحهده اولسا دگیشیکلیک عمله گتیرمه میش. بیر آتدیما اولسا گئری چکیلمه میشدیر. عکسینه زنجان، تهران جلالداری طرفیندن قان دریا سینا چئوریندن سونرا آذربایجانین هر یئرینده تازا روحیه ایله ۱۳۲۴- نجو ایل آذریندن داها شدتلی حاضرلیق گئدیردی. خلق یئنی امیدلرله مثل سیز شکیلده سلاحا ساریلیردی. او گونلر آذربایجاندا اولمامیش آدم ستارخان اولادینین بودرجه ده یوکسک انقلابی احوال روحیه سینی تصور ائده بیلمز. بو گونلر ۲۱ آذر نهضتی ایل دؤنومونه حاضرلیقا برابر مرکزی کمیته و

مرحوم پیشه ورینین امرایله اساس بابک آدلی یئنی فدائی دسته سی یارانیردی. بو فدائی دسته سینین یارانماسیندا شخصا اشتراک ائدیردیم. فدائیلر سیراسینا ایستیه نلرین سایه او قدرایدی کی، اونلارین هامیسینی تعلیمات مئیدانلاریندا مشق ائله مک اوچون منظم ائتمک ممکن اولموردو. بو گونلر تبریزین بوتون محله لرین گئنیش یئرلری حربی تعلیمات مئیدانینا چئوریلیمیشدی. تفنگ گؤتوروب تعلیمات مئیدانلاریندا مشق ائله یین قادین و قیزلارین سایه کیشیلردن آز دئییلدی. مرحوم پیشه ورینی سونونجو دفعه آذرین ایگیرمیسینده سحر مرکزی کمیته نین بناسیندا گؤردوم. اولدوقجا توتغون و عصبی ایدی، بئله بیر حالتی مرحوم پیشه وری ده ۱۳۲۴ -نجو ایل ۲۱ آذر گونو سحر سرتیب درخشانلییه مذاکره دن قایداندا پاساژدا گؤرموشدوم. لاکن اوندا گؤزلرینین ایچی گولوردو. اوزوندن موفقیت یایغردی. دایانیب گوله - گوله : اوغوم ایشلر نئجه گئدیر؟ زنگینه تسلیم اولماق ایسته میر. اورمویا آدام گؤندرک لازیمدیر، ایشلر دوزه لر دییه تله سیک گئتدی. لاکن سونونجو دفعه من اونو گؤره نده باشینی آشاغا سالیب هئج نه دئمه دن اؤز اوتاغینا گیردی و سونرا بیر داها اونو گؤزه بیلیمه دیم. همین گون آخشام چاغلاری جوانلارین مرکزی کمیته سیندن تلفون ائتدیلرکی، فرقه بناسی مقابلینده میتینگ وار. یولداش پیشه وری نطق ائده جکدیر دئییه اورایا گئتدیک. لاکن پیشه وریدن خبر یوخ ایدی. محمد بی ریا بنانین بالکونوندان مقاومت گؤسترک باره سینده اؤزده مرکزی کمیته آدیندان دانیشیردی. میتینگیدن سونرا مرکزی کمیته یه گئتدیم. اوردا بی ریا دان باشقا مرکزی کمیته نین عضولریندن هئج کیم یوخ ایدی. بی ریانین اعلان ائتدیگی تصمیم هانسی مرکزی کمیته طرفیندن و نه زامان توتولدوغو هئج کیمه معلوم دئییلدی. اتحاد شورویه گئندن سونرا مرحوم پیشه وری وفاتینا قدر ایرانا قایتماق اوچون مرحوم بی ریا دوشونور و چالیشیرمیش لاکن ...

مرحوم پیشه ورینین ایرانی ترک ائتمه سینده چوخلو سیررلر واردیرکی، هله لیکله آچیلمامیشدیر. بیر اونون شورویده ایرانا قایتماغا چالیشماسی و بو چالیشمالار زامانی گؤزله نیلمه دن وفاتی بو سیررلرین چوخ مرکب اولماسیندان حکایت ائدیر.

از خاطرات سید جعفر پیشه‌وری (۱۹۴۱-۱۹۴۵)

مترجم: س. حاتملوی

چرا تشکیلات ایالتی حزب توده ایران در آذربایجان پیشرفتی نداشت؟

از مدتها قبل، تشکیلات ایالتی این حزب (حزب توده ایران) در آذربایجان یک وضعیت بحرانی را می‌گذراند. تشکیلات ایالتی آذربایجان را از یک طرف عده‌ای افراد مرتجع انحصار طلب به رهبری سرتیپ زاده و از طرف دیگر کارگران، دهقانان و زحمتکشان دیگر به همراه آزادیخواهانی که از زندان آزاد شده بودند، هر کدام به سمتی سوق داده و در جمع محدود اعضای این سازمان، محیطی پر از کشمکش و توطئه‌آمیز بوجود آورده بودند. دخالت‌های تهران (کمیته‌ی مرکزی حزب) نیز هر روز به شدت این درگیریها می‌افزود.

هر کس هر چه که بخواهد بگوید ولی تعصب ملی در آذربایجان ریشه‌ی خیلی عمیقی دارد. این تعصب در رفتار و افکار آذربایجانیها - چه آنها که در خود آذربایجان زندگی می‌کنند و چه آنهایی که ساکن شهرهای دیگر ایران هستند - نقش مهمی بازی کرده و با رشد فرهنگ مردم در حال گسترش و تعمیق می‌باشد.

آذربایجانیها به دفعات عدم اعتقادشان را به تهران (مرکز) و حتی آزادیخواهان این شهر را ثابت کرده‌اند. با شکل گرفتن این شعور ملی طبعاً آنها نسبت به غیر آذربایجانیها محتاط‌تر عمل می‌کردند. آنها با کسانی که از خارج به آذربایجان می‌آمدند، نمی‌توانستند گرم بگیرند. حتی اهالی محل مبلغین آذربایجانی را که حزب به آذربایجان می‌فرستاد، به چشم بیگانه نگاه می‌کردند. با اینکه کمیته‌ی مرکزی حزب در عرض یک سال سه هیئت مهم به آذربایجان فرستاد، ولی با اینهمه نتوانست به مبارزه‌ی درن حزبی خاتمه بدهد. عامل اصلی نیز همین مسئله بود.

در حالیکه خلق و بخصوص دهقانان - که در جستجوی پناهگاه و مرکز ثقلی برای خود بودند - برای ایجاد یک سازمان رهبری‌کننده حاضر به هرگونه فداکاری بودند، تهران (مرکز حزب) آنها را می‌

ترساند. این نیز در روحیه ی اعضای کمیته (کمیته ی ایالتی حزب) نمی توانست بی تاثیر باشد. به دلیل اینکه اکثریت اعضای کمیته ی ایالتی از تهران و وابسته به تهران بودند، حتی بعد از اینکه آزادیخواهان دورغینی همچون سرتیپ زاده، آقازاده، آستارائی و علی بیرنگ از تشکیلات کنار گذارده شدند، باز هم حزب توده نتوانست برای مدت مدیدی اعتماد مردم را بخود جلب کرده و مقام رهبری مردم آذربایجان را بدست بیاورد. در عوض «سازمان زحمتکشان آذربایجان» و «جمعیت آذربایجان» در عرض مدت کوتاهی با تکیه به خلق درخشیده و با کسب حمایت مردم به یک تشکیلات توده ای بدل شدند.

حزب توده - آذربایجان فاشیست

بعد از تکان بزرگی که حادثه ی سوم شهریور ۱۹۴۱ به خلق آذربایجان داد، هر کسی سعی می کرد که از این حادثه بدلخواه خود استفاده نکند. نه فقط آزادیخواهان بلکه مرتجعین نیز برای عقب نماندن از قافله ماسک آزادیخواهی به چهره زده و وارد میدان شده بودند. در میان اینها کم نبودند افرادی که حتی دارای نظریات فاشیستی نیز بودند. خصوصاً عناصر فاشیست برای پرده پوشی بر جنایاتشان خیلی فعال بودند. «حزب توده ی آذربایجان» که توسط حاجی خان چلبی، محمد علیخان نور آذر (داروغه)، اخباری و دیگران تشکیل شده بود، دقیقاً در خدمت همین هدف بود. فهمی که همیشه برای کنترل گروههای سیاسی در تلاش بود، با این تشکیلات نیز همانند «سازمان زحمتکشان آذربایجان» رفتار کرد. او موفق شد که این تشکیلات را نیز برای اجرای سیاستهایش آلت دست خود قرار داده و بعد از استفاده ی دلخواهش آنرا بشکل خشنی متلاشی کند.

باید اینرا نیز خاطر نشان کرد که اخباری و حاجی خان چلبی که طرفدار جدی آلمانها محسوب می شدند، می خواستند که «حزب توده ی آذربایجان» را بشکل پوشیده ای به صورت یک موسسه ی فاشیستی در بیاوردند. از این عده مرحوم محمد علی داروغه به علت وابستگی اش به کنسول گری انگلستان سیاست مرموزانه ای را تعقیب می کرد. البته در جمع اینها افراد غیر فاشیستی همچون کاویان نیز وجود داشت. منتها اینها قدرت آنرا نداشتند که با پاکسازی تشکیلات آنرا در مسیر درستی بیاورند. آخر سر حکومت مرکزی برای کنترل کامل آذربایجان حتی تشکیلاتی را که در ظاهر طرفدار آزادی ولی در باطن فاشیستی بود، نیز تحمل نکرد. اساساً حکومت تهران، نمی خواست که در آذربایجان امکان بوجود آمدن سازمانهای سیاسی را بدهد. حکومت تهران می دانست که علیرغم اهداف شارلاتانها و دروغگویان، صرف متشکل شدن توده ی مردم در هر تشکیلاتی خطرناک است.

چرا که همیشه امکان آن وجود دارد در صورت متشکل شدن خلق افرادی که دلشان بحال مردم می سوزد (در آن تشکیلات) پیدا شده و حقیقت دیر ویا زود برملا بشود ۱۲. به همین خاطر فهیمی حتی اجازه ی ادامه فعالیت به تشکیلات خود ساخته اش «حرب توده ی آذربایجان» را نیز نداد.

حزب توده و کانون دمکراسی

همانگونه که در بالا ذکر شد، خلق آذربایجان و به خصوص اهالی تبریز نمی خواستند تابع تهران شده و از سازمانهایی که در آنجا تشکیل می شدند، تبعیت نکنند. آنها نمی توانستند به مرکز که چندین بار آنها را اغفال کرده بود، اعتماد بکنند. واقعاً هم به سیاستمداران مرکز نشین نمی شد اعتماد کرد. آذربایجانیها بخوبی می دانند که اکثریت آنها نه بدنبال آمال و هدفهای سیاسی، بلکه اساساً اهداف و منافع شخصی می باشند.

به همین خاطر نمی خواستند که یکبار دیگر اختیارشان را بدست آنها بسپارند. همانگونه که در بالا گفتیم بخش روشنفکر و پیشرو مردم بخاطر وابستگی (سازمان ایالتی) حزب توده به مرکز (این حزب) در فکر آن بودند که بصورت مستقل به مبارزه ی خود ادامه دهند. غیر از آن افرادی که حزب برای فعالیت به تبریز می فرستاد، در بین مردم بعنوان اشخاصی مبارز شناخته شده نبودند. در حالیکه اکثریت مردم آذربایجانی و مسلمان محسوب می شدند، فرستادن یک نفر ارمنی ۲۲ برای رهبری یک سازمان آزادیخواه، نشانگر بی اطلاعی از خواسته های مردم بود. حتی اگر او شخصاً فرد لایقی هم بود، باز هم مردمی که در حال بپا کردن یک نهضت ملی بودند، از او تبعیت نمی کردند. حزب توده بدون در نظر گرفتن روحیه و احساسات مردم، آرداشس آوانسیان ۲۳ را برای رهبری تشکیلاتش به آذربایجان فرستاده بود. مردم از این فرد خودپسند و متکبر که آذربایجانی هم نبود، خوششان نمی آمد. مردم تبریز هر قدر هم که دوستار برادری خلقها باشند، هیچ وقت رهبری فردی را که امتحان نداده و برایشان شناخته شده نباشد، قبول نمی کنند.

احد اسپهانی به عنوان یکی از رهبران فعال حزب توده نیز آذربایجانیها و به خصوص اهالی تبریز را خوش نمی آمد. این شخص که حزب توده او را کاندیدای نمایندگی برای انتخابات دوره ی چهاردهم مجلس کرده بود، اصلاً تبریزی نبود. او در یک خانواده ی اسپهانی ساکن استانبول بدنیآ آمده بود. مردم از ترکی عثمانی که او بدان تکلم می کرد، خوششان نمی آمد. حزب توده با فرستادن این شخص برای رهبری تشکیلات آذربایجان مرتکب اشتباه بزرگی شده بود. اهالی تبریز به این دلایل نسبت به حزب توده خیلی بدبین بودند. غیر از اینها اکثر اعضای کمیته ی ایالتی حزب توده عبارت از

افراد تازه کار بی تجربه و کم معلومات بودند. اینها نمی توانستند آمال و آرزوهای مردم را درک کرده و با جامه ی عمل پوشاندن به آنها زمینه را برای نزدیکی حزب به خلق فراهم نمایند. لذا در تبریز ضرورت ایجاد یک سازمان ملی حس می شد. « کانون دمکراسی » نیز محصول این ضرورت بود. چون اعضای این سازمان اکثراً از اهالی محل بودند، لذا به مردم تبریز نزدیک تر بودند. موسسین آن هلال ناصری ۲۴، جعفر اخگری، میر مهدی چاووشی، خلیل آذربادگان و حسین رضوان بخاطر اینکه در میان خلق شناخته شده و مورد اعتماد بودند، در شهر (تبریز) و دهات اطراف آن امکان فعالیت گسترده تری داشتند.

به خصوص در (انتخابات) مجلس روشنفکران وابسته به اقشار میانه حال رغبت بیشتری به « کانون دمکراسی » نشان می دادند. در حالیکه اکثراً در اطراف حزب توده تیپ های کارگر و دهقانان مهاجر ۲۵ جمع شده بودند. بزرگترین عیب کانون دمکراسی دوری آن از طبقه ی کارگر بود. لذا بعد از « اتحادیه کارگران »، حزب توده از بقیه ی سازمانها قوی تر بود. علیرغم فعالیت خوبش در شهر اسکو و اطراف تبریز، « کانون دمکراسی » نتوانسته بود در شهرهای دیگر آذربایجان نفوذ پیدا بکند.

در بین آزادیخواهان تبریز از دوران انقلاب مشروطیت خاطره ی خونینی وجود دارد. در آن موقع کسانی از اهالی محل را که برای فرار از ظلم و جور اربابان و برای امرار معاش به روسیه مهاجرت کرده و با شروع انقلاب مشروطیت برای شرکت در آن به موطن خود مراجعت کرده بودند، صرفاً بخاطر طرز لباس پوشیدنشان مهاجر می نامیدند. این مهاجرین که در مراکز کارگری مثل باکو زندگی کرده و با کسب تجاری از انقلاب ۱۹۰۵ روسیه، برای اقدامات انقلابی رادیکال آمادگی بیشتری داشتند. آزادیخواهان محلی از این مهاجرین خوششان نمی آمد. چرا که مهاجرین به رفتار ملایم (غیر انقلابی) آنها اعتراض داشتند. همچنین اهالی محل که از رفتار و آداب و رسوم تعدادی از آنها خوششان نمی آمد، مهاجرین را بی دین و لامذهب دانسته و از آنها دوری می کردند. این مشکل حتی در بین آزادیخواهان تهران و گیلان نیز وجود داشت. بالاخره بعد از چند صباحی تعدادی از اینها در تبریز بقتل رسیده و آزادیخواهان آنجا این مشکل را به نحوی حل کرده بودند.

بعد از سوم شهریور ۱۹۴۱ (۱۳۲۰ شمسی) همین عنوان قدیمی مهاجر می بایستی بار دیگر در ابعاد بزرگتری مطرح شده و در سرنوشت خلق آذربایجان نقش مهمتری بازی بکند. آذربایجانیهایی که چند صباحی در آذربایجان شوروی و سایر جمهوریهای اتحاد شوروی زندگی کرده و بعد به موطن خود مراجعت کرده بودند، فقط بهمین خاطر از طرف مرتجعین محلی و ماموران دولتی لقب مهاجر گرفته و بدین ترتیب بین آنها و مردم دو دستگی شدیدی بوجود آورده بودند.

اکثر مهاجرین به خاطر زندگی طولانی در اتحاد شوروی از مسائل سیاسی نسبتاً مطلع بوده و در مبارزه ی اجتماعی نسبت به اهالی محل مصمم تر بودند. اینها چون در دوران حکومت (رضا شاه) پهلوی از طرف این رژیم مورد آزار و اذیت شدیدی قرار گرفته بودند، از بازگشت دوباره ی آن رژیم وحشت داشتند. چونکه در دوران رژیم رضا خانی در موطن خودشان با آنها بدتر از سربازانی که در جنگ به اسارت در آمده باشند، معامله می شد. هر کسی که در آن دوران مهر مهاجر را به پیشانی داشت، می توانست فقط در محدوده ی معینی تردد بکند. آنها حق استخدام در ادارات دولتی نداشتند. هر روز می بایستی با مراجعه به اداره ی پلیس دفتر حاضر غایب را امضا می کردند. جان و مال و حیثیت اینها همیشه مورد تعرض پلیس و ژاندارمها قرار می گرفت. اکثریت اینها که افراد تحصیل کرده و متمدنی بودند، به شهرهای مرکزی ایران و مناطق بد آب و هوا و مسموم جنوب تبعید شده و آنجا در شرائط بسیار بدی بسر می بردند. من خودم موقعی که در شهر کاشان بصورت تبعید ۲۶ بسر می بردم، خانواده هائی را دیدم که با اینکه برای بدست آوردن لقمه نانی حاضر به هر گونه کار شاقی بودند ولی به آنها امکان کار کردن داده نمی شد. ارتباط با مهاجرین، کمک و حتی صحبت کردن با آنها جرم محسوب می شد. بی نواها حتی تمامی لباسهای زیرشان را نیز فروخته بودند. به اینها که در بینشان فارغ التحصیلان مدارس عالی، مهندسی و پزشکان کم نبودند، اجازه ی عملگی و کار گل را نیز نمی دادند.

این افراد که عموماً اهالی شهرهای تبریز، اردبیل، سراب، گرمرو و سایر روستاهای آذربایجان بودند و فقط به خاطر شناخته شدن بعنوان مهاجر، از ابتدائی ترین امکانات زندگی محروم شده بودند، با کسب آزادی غیر مترقبه طبیعتاً نمی توانستند با خونسردی شاهد سیر وقایع باشند. لذا با تاسیس حزب توده بیشتر از همه، مهاجرین در اطراف آن جمع شده و سعی در تقویت آن نمودند.

اهالی بومی که هنوز تحت تاثیر تربیت دوران ارتجاع قرار داشتند، از اینکه با مهاجرین در یک سازمان واحد فعالیت بکنند، خوششان نمی آمد. دلیل گرد آمدن روشنفکران میانه حال در اطراف «کانون دمکراسی» نیز همین بود.

البته رهبران حزب (کانون دمکراسی) جرئت اذعان به این امر را نداشتند. چرا که در خود تشکیلات «کانون دمکراسی» نیز از این نوع مهاجرین وجود داشتند. مثلاً خلیل آذربادگان، حسین رضوان، شامل و غیره جزو مهاجرین فعال محسوب می شدند. البته در جمع کسانی که وارد این تشکیلات شده و با حزب توده مخالفت می کردند، عناصر غیر آزادیخواهی که با تحریک اعضای کانون دمکراسی و تشدید اختلافات با حزب توده سعی در ایجاد شکاف در جبهه ی آزادیخواهان داشتند، نیز وجود داشتند.

هدف افرادی چون خطیب شهیدی، حاجی خان طلائی و غیره فقط همین بود. « کانون دموکراسی » را با تمامی جهات مثبت و منفی اش باید نهادی متمایل به نهضت ملی آذربایجان بحساب آورد. رهبران آن حاکمیت مرکز را به رسمیت نمی شناختند. لذا اساساً مخالف مرکزیت تهران بودند. اینها خودشان را یک تشکیلات مستقل آذربایجانی بحساب آورده و کمیته مرکزی شان در تبریز بود. بدین جهت می توان گفت که « کانون دموکراسی » نسبت به حزب توده دارای خط مشی درست تری بود. می دانیم که مرامنامه ی حزب توده در تئوری و عمل طبقه ی دهقان را به کلی در حاشیه قرار داده و هیچ وعده ای به آنها نمی داد. در حالیکه « کانون دموکراسی » در برنامه اش طرفدار تقسیم بلاعوض زمین ما بین دهقانان بود. با همه ی اینها بین مردم « کانون دموکراسی » به عنوان یک تشکیلات معتدل (رفرمسیت) و حزب توده به عنوان یک سازمان رادیکال انقلابی شهرت یافته بودند. دلیل آنها هم بی تجربگی رهبران حزب توده بود که تحت تاثیر چپ رویهای مهاجرین و کارگران چپ رادیکال قرار داشت.

بطور کلی مطبوعات حزب توده در فعالیت روزمره و تاکتیکی شان با طرح شعارهای بی پشتوانه درست عمل نمی کردند. اینهم منجر به سردرگمی کمیته های محلی حزب شده و باعث می شد که آنها خط مشی ئی را دنبال بکنند که با شرایط محلی همخوانی نداشت. ما بخوبی آگاه بودیم که برنامه ی حزب توده برای یک حزب ملی (فراطبقاتی) تنظیم شده است. چرا که در این برنامه حتی تقسیم بلاعوض زمین بین دهقانان نیز پیش بینی نشده بود. با اینهمه خلیل ملکی ۲۷ بعنوان یکی از مقاله نویسان فعال حزب، در این اواخر سعی می کرد ثابت بکند که این حزب، حزب طبقه ی کارگر و حتی حزب کمونیست است.

و این تنها نظر ملکی نبود. واقعاً بخاطر اینکه در بین اعضای رهبری حزب نظر واحدی وجود نداشت، هر کدام از آنها که قلم بدست می گرفت، در نوشته شان مردم را به سوئی کشانده و اکثرشان حزب را یک حزب طبقاتی معرفی می کردند. بخاطر همین بی پرنسیبی و فقدان نظریه و هدف، بیشتر وقتها رهبران حزب تحت تاثیر توده ی مردم قرار گرفته و عوض تعیین خط مشی و رهبری، از آنها دنباله روی کرده و با تظاهر به شعارهای عامه پسند چپ، حزب را از مسیر درست خارج می کردند.

فقدان پرنسیب باعث بوجود آمدن موانع جدی در مقابل تشکیلات حزبی آذربایجان شده و به نفوذ حزب لطمات جدی می زد. و نمی توان انکار کرد که متاسفانه این خود باعث لطمه خوردن جریان آزادیخواهی در آذربایجان می شد. مثلاً یکبار علی امیرخیزی بدون مقدمه برای خوشامد دهقانان تقسیم اراضی را مطرح نموده و باعث بوجود آمدن یک خیزش دهقانی شد. ولی بعد از اینکه با این

کارش باعث دستگیری تعدادی از دهقانان بیچاره شد، هیچگونه کمکی به آنها ننمود. «کانون دمکراسی» بخاطر اینکه در اینگونه موارد معقولانه تر عمل می کرد، توانسته بود در بین اهالی میانه حال اعتبار بیشتری کسب بکند.

علیرغم همه ی اینها بخاطر اختلافات درون تشکیلاتی و شکست آن در انتخابات دوره ی چهاردهم مجلس نفوذ و اعتبار رهبران «کانون دمکراسی» در بین مردم از بین رفته و نهایتاً در اوایل سال ۱۹۴۴ تمامی تشکیلاتش مجبور به پیوستن به حزب توده شد.

قاینق : اینتئرنٹ

آذربایجان میلیلی حۆكومتی نین باشچیسی سئید جعفر بیسه وری نین بیرلشمیش میلیتلر تشکیلاتینا موراجیعتی

دونیانین ان قدیم خالقاریندان اولان آذربایجان خالقى اؤزونون زنگین میلیلی تاریخینه مالیکدیر. عصرلرین کئشمکئش لرینده او، اؤز میلیلی دیلینی، عادت و عنعنه لرینی قورویوب ساخلایابیلیمشدیر. ایران ظولمکارلاری آذربایجانلی اؤز حاکیمیتلری آلتینا آلاق، اونون ثروتینی امانسیز جاسینا تالادیلار. نتیجه ده آذربایجانین چیچکله نن کند و شهرلری داغیلماق حددینه گلیب چاتدی. شوونئیست بؤیوک دؤولتچیلیک سییاستی بورودن ایران حۆکمدارلاری آذربایجانلیلرین وارلیغینی تامامیله اینکار ائتمه یه جهد گؤسته ریر، اونلارین دیلینی الیندن آماقدان، هر جور تحقیر ائدیجی عمللردن چکینمیرلر. بونا باخمایاراق آذربایجان خالقى بیر گون ده اولسون، اؤز آزادلیغی اوغروندا موباریزه سینى دایاندیرمادی. آذربایجانلیلارین اؤز میلیلی آزادلیقلاری اوغروندا موباریزه سینین ان پارلاق نومونه سی ستارخان، باقرخان، شیخ محمد خیابانی و باشقالاری نین حرکتلری دیر. بو جسور اینسانلار موباریزه نین باشچیلاری، همده شهیدلری ایدی. قانلی فاشیسم اوزه رینده دئموکراتیک دؤولتلرین غلبه سی آذربایجان خالقینین موباریزه سینه یئنی تکان وئردی، یئنی شراییط یاراتدی. تهران حۆکومتینین موقاویمتینه باخمایاراق بو ایل ۲۱ آذرینده (۱۲ دئکابر) آذربایجان خالقینین عصرلردن بری آپاردیغی موباریزه سی غلبه ایله باشا چاتدی. آتانتیک خارتیاسینا اویقون اولاراق میلیلی مجلسین، آذربایجان میلیلی حۆکومتینین قورولماسی ایله نتیجه له ندى. آذربایجاندا دئموکراتیک اساسلار دایاناراق بیر میلیلی حۆکومت قورولوب و اؤز فعالیتتی باره ده بوتون دونیا یا معلومات یاییب. ۵ میلیونلوق آذربایجان خالقى میلیلی دیلینین، تاریخینین، مدنیتینین کۆمه یی ایله اؤزونون موعاصیر بیر خالق اولدوغونو درک ائندی و بیر ده هئج واخت فارس ظولمونون آلتیندا اینله مه یه، فارس دیلینین ایرانداکی باشقا خالقلارین دیللی اوزه رینده آقالیغینا ایجازه وئرمه یه جکدیر. بو خالق بیر نفر کیمی اؤز حیاتیینی میلیلی آزادلیغینا و دؤولتینه قوربان وئرمه یه حاضریدیر. یئنی دئموکراتیک آذربایجان حۆکومتی قیسا واخت عرضینده ایجتیماعی، ایقتیصادی، مدنی ساحه لرده جیددی ده بیشمه لر ائده بیلیب، داخیلی تهلوکه سیزلیک تام برقرار اولونوب. یئنی میلیلی حۆکومتین فعالیتتی

سایه سینده عصرلره ایستیئمار اولونان خالق عادى اینسان شراییطینده یاشاماغا باشلایب. بونونلا دا او، اؤز میللی دؤولتینی قوروماق، اونو ایداره ائتمه یه قادیر اولدوغونو گؤسته ریر. آذربایجان خالقینین ایراده سی ایله آتلاتتیک خارتیاسینا، یعنی بؤیوک دئموکراتیک دؤولتلرین وعدلرینه اویغون اولاراق قورولان آذربایجان میللی حؤکومتی آرتیق دانیلماز فاکتدیر. بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتی باش آسامبئلییاسینا موراجیعتی ایله آذربایجان خالقى خواهیش اندیر کی، آذربایجان میللی حؤکومتینین وارلیغی فاکتی تانینسین و کناردان موداخیله اولمادان، اونا اؤز طالئعی نین اؤزو طرفیندن موعیینله شدریلمه سینه تامینات وئریلسین.

آذربایجان میللی حؤکومتینین باش وزیرى

سئید جعفر پیشه وری

۲۸ یانوار ۱۹۴۶

۱۹۴۶-۱۹۴۵-اینجی ایللر آذربایجان خالق دئموکراتیک دؤولتی نین رهبری سید جعفر پیشه وری نین نوه سی، هاروارد بیللی یوردونون دوکتورو، دوپئی-ده کی آ.ب.ش بیللی یوردونون پسیکولوژی موعلیمی ابراهیم پیشه وری نین توران آژانسینا موصاحیبه سی

- ابراهیم بئی، اُنجه اُزونوز باره ده اوخوجولارا معلومات وئردینیز؟

- اولجه اونو دئییم کی، اوزون مودت انزلی-ده یاشاساق دا، اصلا خالخال-لییق، بیزیمکیلر سونرادان انزلی-یه گلیلر و آتام بورادا گمی کوماندری اولوب. اوزوم ایسه آشافی-یوخاری ۳۰ یلدر کی، آ.ب.ش-دا یاشاییرام، ایران و آذربایجان تاریخله باغلی بیلگیلره بلدم و هر یکی آذربایجانین ایجتیماعی حیاتیندا یئری اولان دونیا آذربایجانلیلاری کونقرئسی نین (د.ا.ک) تاسیس کونفرانسیندان ستراسبورق-داکی ۶-اینجی قورولتایینا قدر اولان تدبیرلرینده ایشتیراکی اولموشام. آذربایجانین تاریخینده چوخ شرفلی اینسانلار و لیدئرلر وار، هم ده ایرانین دؤولت اولاراق یارانماسیندا آذربایجانلیلارین خصوصی رولو اولوب و دوشونجمه گۆزه، ستارخان، باغیرخان، شئیخ محمد خیابانی بو لیدئرلر سیراسیندا ایلك یئرلری توتورلار.

- گونئی آذربایجانداکی مؤوجود ایجتیماعی-سیاسی دورومو نئجه دیرلندیریر سینیز؟

- گونئی آذربایجاندا سیاسته بؤیوک مارق وار و بو بؤلگه نین اینسانلاری قدر سیاسته حساس و ماراقلی اولان ایکینجی بیر بؤلگه تاپماق بلکه ده مومکون دئییل، بو دا بو بؤلگه نین اینسانلاری نین سییاستده دئمه یه سؤزلری نین اولماسی و سییاسته دیقتلی اولماسی ایله باغلیدیر. حاضیردا ایران آذربایجان حاسس بیر مرحله یاشاییر و بو مرحله ده ایکی نسیل اوز-اوزه داینیب. اینفورماسیالارا و سیاسی پروئسئسلره جاوانلارین بیر، یاشلی نسلین باشقا، تامام فرقلی یاناشما طرزی وار. گنجلیک پروئسئسلره حساسدیر، حیاتسئور و ایدئالیستدیر، یاشلی نسیل ایسه بیر طرفدن یورغون، دیگر طرفدن کونسرواتیو، اوچونجو بیر طرفدن اوزاقگۆزندیر. آزادلیغی و بیرلیگی جاوانی دا، یاشلیسی دا قبول ائدیر،

آما، گئنجلیک ایسته دیگینی اله گتیرمک اوچون تلمسک کیمی بیر خیصلته مالیکدیرسه، عکسینه، یاشلی نسیل هله ده مصلحته، زامانا احتیاج دویور.

- سیزین فیکرینیزجه، گونئیده میلی موباریزه ایمکانلاری نئجه دیر؟

- گئنجلیک حرکت کئچیب، موباریزه به باشلایب، آما جمعیتده دوشونجه لرینه موناسیبت بیرمعنالی دئییل و مانور ایمکانلاری آزدیر. نتیجه ده قان تۆکولور، حبسلر اولور، تعقیبلر باشلایر. آما یاشلی نسیل ایلك اولاراق مدنی ساهه ده آزدالیق الده ائتمک ایسته ییر و سیاسی آزادلیقلاری تدریجن، قان تۆکولمه دن قازانماق خطینی اساس گۆتورور. ینی، گونئی آذربایجانئ ائله بیر سوییه به گتیرمک ایسته ییرلر کی، شیراز-دان، مازانداران-دان فارس معلیم و پلیس گتیرمه به احتیاج قالماسین، اؤزو اؤز ایداره چیلیگینی تامین ائتسین. ایندی بیر مرحله باشلایر و بو مرحله ده خالق رسمی تهران-دان آلا بیله جگی هاقلارینی طلب ائندیر. بو ساهه ده آرتیق بعضی طلبلر اورتایا قویولوب و بونون اوچون موباریزه گئدیر. دوشونجه گۆره، بورادا ایدئالیست یوخ، رئالیست اولماق لازیم گلیر و نیی آلماق مومکوندورسه، اونون موباریزه سی گئتمه لیدیر.

- بابانیز سید جعفر پیشه وری نین طالعیی باره ده نه لری آچیقلا یا بیلردینیز؟

- بابام س.ج.پیشه وری نین طالعیینه گلینجه، بورادا دا ماراقلی مقاملار وار. حاقیندا دانیشدیغیم ایدئالیست سیاستین آخاریندا پیشه وری هۆکومتی ده اولوب و پیشه وری هۆکومتی نین حاقیقی هدفلری موسکو سیاستی نین گوجونه گون به گون دیشمه لی اولوب. یعنی، بو هدفلر او قدر ده ییشدیریلیب کی، آذربایجان سیاسی حاضیرلیق آپاریلما دان ایران-دان آپریلمالی اولوب. ایندی اثرلر وار کی، بو "سیاسی تئاترین" کۆکونو موسکوانین قویدوغونو سوبوت ائدیر. بوتون بو سیاست روسیه نین خزر-ده کی ایران نفت یاتاقلارینا اولان ایمتییازلاری اله کئچیرمه سینه خیدمت ائدیب و همین ایمتییازی قازانیدقان سونرا س.ج.پیشه وری نه، آذربایجان خالقینی دا قوربان وئردیلر.

- سیزه گۆره، س.ج.پیشه وری بو سیاستین قوربانی اولوب؟

- بلی. ائله بابامین آرادان گۆتورولمه سی ده بو سیاستین ترکیب حیصه سی اولدو. بابامین حکیمی دوکتور جاهانشاه بو باره ده دانیشیر کی، س.ج.پیشه وری اونو گۆرمک ایسته دیگینی دئییه رک، باکی- یا چاغیریب و بورادا گۆروشه رک پارکا گئدیبلر. حکیمین بیلدیردیگینه گۆره، بابام سوروجوسوندن شیکایت ائدیب، اونون خصوصی خیدمت اورقانلاری ایله علاقه سی اولماسیندان شوبهلندیگینی، دفعه لرله سبب اولمادان اتوموبیلی یولون اورتاسیندا ساخلادیغینی و ماشینین خراب اولدوغونو دئییه رک، سونرادان ماشیننی سوردویونو اونا بیلدیریب. بابام جاهانشاه-ا اؤزونون آرادان گۆتورولمه سی ایستگی

اولدوغونو سؤیله ییب. دوکتور جاهانشاه باباما، بئله ایسه، موسکو-یا گئتمگی مصلحت بیلیب. أما بابام دئییب کی، بو، ائله موسکو-نین سییاستیدیر و موسکو-یا دا گئتسه، نتیجه بیردیر، آرادان گؤتورولمگی گوندمده قالیر.

- بو باره ده بیر قدر گئنیش دانیشین؟

- دوکتور جاهانشاه دانیشیر کی، اوچ گوندن سونرا س.ج.پیشه وری نین گویا اتوموبیل قزاسی کئچیره رک خستخانایا دوشدیونو ائشیدیب، یانینا گندیب، بابامین کئیفی یاخشی اولوب و بعضی مولا حیظه لری نظره آلاق، خستخانادا قالمالی اولمادیغینی، ائوه گئتمه لی اولدوغونو بیلدیریب. أما دوکتور دئیر کی، اونون بو تکلیفینه "هله ائوه گئتمه سینه ایجازه یوخدور"، جاوابی وئرلیب و او، همین جومله نی خصوصی وورغو ایله بیر نئچه دفعه تکرار ائدیب. دوکتور جاهانشاه همین حادثه نین صاباحی گونو آذربایجان ک.پ.م.ک-نین بیرینجی کاتیبی میر جعفر باغیرو-ون زنگ ائده رک اونو یانینا چاغیردیغینی دئییب و ماشینلا خستخانایا یولا دوشدو کده س.ج.پیشه وری نین وفات ائتدیغینی بیلدیریب. دکتر جاهانشاه خسته خانانین حیطینه چاتاندا، بورادا گونئیدن اولان بیر دسته شخص و او جومله دن س.ج.پیشه وری نین خانیمی اونون یانینا گئتمک اوچون گؤزله ییرمیش. دوکتور جاهانشاه-ین سؤزلرینه گؤره، م.ج.باغیرو هئج کیمی باباسی نین یانینا قویماییب. او، س.ج.پیشه وری نین بدننده قزادان هر-هانسی خسارت اولمادیغینی، یالنیز باشی نین ساغ حیصه سینده گؤی بیر لکه گؤردویونو دئییب. بو سووئت سییاست اوسولو اؤزونو مجاریستان-دا، رومانی-دا و س. یئرلرده تجروبه دن چیخاریب. پای بک

- ابراهیم بئی، بورادان هانسی نتیجه نی چیخارماق ایستیردینیز؟

- نتیجه بودور کی، همین هرکاتین مغلوبیتی نین نتیجه سی اولراق، یوز مینرله اینسان آذربایجانا گلیب، بورادا تحصیل آلیبار و شمالی آذربایجان-ین مستقیللیگی بیر داها سو بوت ائدی کی، میلّت اؤز میلی پروبلیمینی موسکو-نین و یا باشقا بیر سیاسی مکانین الی ایله یوخ، محض اؤز الی ایله هلیل ائتمه لیدیر.

قایناق: ۲۱ آذر وئبلاگی

اصلاح طلبان واقعی

سید جعفر پیشه وری

اصلاحات چپها را در مواقع عادی ممکن نیست از آزادی خواهان حقیقی تمیز داد. اما در موقع پیش آمد مسائل جدی و مهم نمیتوانند افکار خود را در پس پرده اختفاء مستور داشته و فوراً خود را معرفی می کنند. این ها هر چند ادعای آزادی خواهی می کنند و سنگ ملت پرستی به سینه می زنند، ولی حقیقتاً این طور که وانمود می کنند، نیستند. این ها ایمان به قوه قاهره ملت و انقلاب ندارند. ظاهراً از اوضاع ناراضی هستند و می گویند که باید وضعیت اصلاح بشود. لیکن این اصلاح را اولاً از صنف حاکمه انتظار دارند، ثانیاً نصیحت و تشویق را یگانه چاره دردها تصور می کنند. به خیال اینها ممکن است با دست طبقه ممتاز برای صنف های دیگر کار کرد. بنابراین هر وقت در میان ملت نهضت و جنبش بر علیه مفسد و خرابی ها شروع می شود، این آقایان به میدان افتاده، گاه به نعل و گاه به میخ می زنند و نمی گذارند توده ملت کاملاً از حقوق خود دفاع کرده، قدمی به طرف ترقی بردارد. این گونه اشخاص در مسئله تجدد از خود اشراف و مرتجعین خطرناک تر می باشند، زیرا اینها با مرتجعین آمیزش و دوستی می کنند. از سفره آنها می خورند، با مساعدت آنها کارهای مهم برای خود و دوستان شان تهیه می کنند. این ها ظاهراً مرتجع نیستند ولی عملیات آنها به نفع مرتجعین ختم می شود و چون در لباس آزادی خواهی هستند، سبب اغفال آزادی خواهان می شوند. اساس مسلک و عقیده اینها بر خلاف اصول غارتگری و مفتخواری نیست. اینها با تنقید کردن اولیای امور می خواهند موقعیت اشراف را محکمتر کنند و آقایانی آنها را بر سر ملت دوام بدهند. از این جهت در مسائل جزئی عصبانی می شوند، نصیحت می کنند، حتی فحش هم به آنها می دهند، ولی این غوغاها نه برای دلسوزی ملت و حفظ آزادی است، بلکه برای حمایت آقایان خودشان است. و اگر انتشارات این ها را در جراید ملاحظه کنید، ملتفت می شوید که از یک طرف به مرتجعین نصیحت می کنند و از طرف دیگر به آزادی خواهان بد می گویند و مردم را از وخامت آزادی و تجدد می ترسانند و مثلاً می نویسند:

"ما نباید برای آزادی یا تغییر اوضاع کوشش بکنیم، زیرا یک دفعه مشروطه گرفتیم بی نتیجه ماند. ملت مستعد نیست. معارف نداریم. حزب سیاسی موجود نیست. در انتخابات ما را گول می زند و باز هم اشراف انتخاب خواهند شد."

اگر کسی از این مایوس ها بپرسد که علت عقیم ماندن اصول آزادی چیست؟ قطعاً جواب خواهند داد که: ملت لایق نبوده، یا این که میرابو و روسپیر نداریم. ولی ما از خوانندگان محترم سوال می کنیم که آیا ملت نالایق است یا فشارهای خارجی در کار بوده است؟ اگر کسی به فداکاریهای همین اهالی تهران و ولایات که نسبت به امروز بی اطلاع تر بودند، در سال های اول مشروطیت دقت کند، تصدیق خواهد کرد که مردم امروز خیلی لایق تر از مردم ده پانزده سال قبل می باشند. اما وقتی که ملت می داند و می بیند که مثلاً وکلای اصفهان به زور قنصل انگلیس انتخاب می شوند یا در خراسان به میل و زور قوام السلطنه و نظام السلطنه وکیل تعیین می شود، یا در رشت آن ها که احتمال دارد وکیل شوند تبعید می شوند یا یک امین مالیه ورامین با آن فجایع و دخالت در انتخابات باز مواخذه نمی شود و شاید ارتقاء رتبه یابد، در این صورت چه گونه ملت می تواند به چنین پارلمانی اعتماد داشته باشد؟

خیر آقایان! ملت لایق است و قدر آزادی را می داند و همین ناراضی بودن ملت از مجلس و فریاد شما روزنامه نگاران که در تحت تاثیر افکار عمومی مجبوراً می کنید، دلیل و علامت فهم و آگاهی ملت است. ولی ملت را به زور خفه می کنند و اگر هم فریاد کند، جنبش نماید، می گویند غوغا طلب و هرج و مرج طلب هستند و برای اغفال عامه، روزنامه ها می نویسند:

ملت حاضر نیست، حزب نداریم، پس باید از اجرای قانون صرف نظر کرد و منتظر شد تا پس از چند سال حزب درست بشود و مدرسه تاسیس کنند. آیا این ها طفل و کودک می باشند؟ یا آنها که می گویند در هر دقیقه و هر ثانیه ولو دو نفر باید در مدافعه از آزادی و جلوگیری از ارتجاع بکوشند؟ ما شاید ابداع خوان علم اجتماع هستیم، اما این ها که ادعای تخصص نموده، کوس هل من مبارزی می زند، کور و نابینا هستند؟ تجربه می گوید که فرق سیاسی در مبارزه تولید شده و نشو و نما نموده و سقوط می کند. هیچ عالم و هیچ مقتدر قادر نیست بدون شعارهای کوتاه، بدون مبارزه یومیه یک حزبی تشکیل دهد. این احزاب گوناگون که زود می آیند و زود متفرق شده، اسمی هم به یادگار نمی گذارند، نتیجه همان فکر باطل است که سیاست مآبها دارند و تصور می کنند بدون مبارزه می توان حزب داشت و آن حزب هم با یک تصمیم تمام کارها را اصلاح کند. برای اصلاحات، برای اجرای هر ماده قانون باید مبارزه کرد، نفع و ضرر آزادی را به ملت فهماند. در نتیجه حزب تولید می شود و الا

بدون مبارزه هر قدر حوزه تشکیل دهید و مرامهای مشعشع بنویسید، نمی توانید مردم را چهار جلسه در حوزه نگاه دارید.

یک عده سیاست مآبهای دیگر که معارف را یگانه چاره دانسته و می گویند، اول مدرسه بعد آزادی، آن ها از این دسته مایوسها جاهل تر هستند و نمی دانند با این وضع اقتصادی و عدم تساوی و مفتخوری معارف ترقی نخواهد کرد. علم قبل از تهیه کار و مدرسه پیش از فکر شغل، فقط یک عده هوچی و سیاست فروش درست خواهد کرد. اگر کار پیدا بشود، همین مرتجعها، همین بی اطلاع ها به هر قیمتی باشد، طفل خود را به مدرسه خواهند گذاشت. مقصود شما از علم چیست؟ علم زراعت یا علم مفت خوری؟ تصور کنید در ده سال قبل چند دارالفنون تاسیس شده بود و حالا اکثر مردم مهندس بودند، شما از آن ها چه استفاده می کردید؟ و از این عده که تحصیل کرده اند، چه استفاده کرده اید؟ شما تصور می کنید که با ده روز استخاره، به این کتاب و آن مجله نگاه کردن و بالاخره یک مقاله نوشتن کاشف آمریکا شده و حق دارید به نویسنده ها حمله کنید، ولی خیر آقایان! صریح به شما می گویم و در آینده هم معلوم خواهد شد که این رژیم پوسیده، این عادات فاسد باید تغییر یابد و همه باید برای تغییر و محو بدبختی، اجرای آزادی و احیای اوضاع اقتصادی مبارزه کنند. اشراف، مرتجعین و مفت خورها سب خرابی مملکت شده، ثروت مملکت را بر باد داده و نمی گذارند هیچ اصلاح و آبادی در ایران بشود. این ها نمی فهمند تغییر رژیم چیست. خواهند گفت که این اشخاص می خواهند هرج و مرج بشود. نه خیر، هرج و مرج نمی خواهیم و می گوییم باید به تدریج با مبارزه یومیه این تغییر و انقلاب به عمل آید. ولی اگر شما اصرار در خرابی مملکت دارید و نمی خواهید اسم اصلاح و تغییر هم برده شود، آن وقت شما به دست خودتان هرج و مرج را تهیه می کنید. این وطن چی ها اگر واقعا طرفدار اصلاح هستند، در عوض مایوس کردن مردم باید مبارزه یومیه را رویه خود سازند و عملا از حقوق ملت دفاع کنند. مبارزه تنها با حکومت نیست، باید با اکثریت، با مفت خورها، با موانع خارجی، با عادات شوم، با تعقیبهای موهوم، با آزادی خواهی دروغی مبارزه کرد و چشم و گوش ملت را باز نمود. طبیعت مبارزه می خواهد، هر کس مبارزه نکرد به آرزو هم نمی رسد.

روزنامه حقیقت - شماره ۸۳

۲۵ مه ۱۹۲۲ - ۴ خرداد ۱۳۰۱

به آتش کشیدن کتابهای ترکی

(نقل به مضمون از کتاب "تاریخ زبان و لهجه های ترکی"، دکتر جواد هئیت)

سوزاندن کتابهای ترکی بعد از سرکوب فرقه دمکرات آذربایجان در سال ۱۹۴۶ توسط رژیم پهلوی صورت گرفت. این جنایت، سوزاندن تاریخ و هویت یک ملت از اعمال وحشیانه ساسانیان در آذربایجان هم بدتر بود. ...نمایندگان دولت مرکزی به دستور تهران کتابهای درسی مدارس را جمع کردند و آتش زدند.در آن زمان هیچ دولت و سازمانی به این کشتار و کتابسوزی اعتراضی نکرد حتی سازمانهای فرهنگی جهان هم ساکت ماندند. مردم آذربایجان که از همه طرف (چپ و راست) ضربه خورده بودند می‌سوختند و جز ساختن چاره ای نداشتند. صمد وورغون از شعرای شاعر مبارز آذربایجان شمالی در سال ۱۳۲۶ در مقابل این جنایت ضدبشری سکوت را شکسته و در باره کتابهای سوزنده شده منظومه ای با عنوان "یاندیریلان کیتابلار" سرود و آن را در کنگره صلح جهانی پاریس - ۱۹۵۲ ضمن نطقی به عنوان پروتست-اعتراضنامه خواند.

بیرمی بیر آذر بایرامی

"آنادیلی" ایکینجی صینیف درس کیتابیندان - ۱۳۲۵ درس ایلی .

بیرمی بیر آذر گونو بیزه شانلی بایرامدیر. بو گونده آذربایجان میللتی اؤز میللی مجلسینی قوروب. بو گونده آذربایجان خالقی اؤز آرزیلارینا یتیب. بو گونده آذربایجان میللتی ظولم زنجیرلرینی قیرماق ایله اؤزونو آزاد ائدبیدیر. بیرمی بیر آذرده آذربایجان اوغوللاری آزادلیق بایراغینی میللی مجلسین قاپیسیندا سانجیلار. آذربایجان بیزیم عزیز وطنیمیزدیر. بیز وطنیمیزی سئوریک. آذربایجانین میللی مجلسی بیزیم اومید ائومیزدیر. میللی مجلسیمیز پایدار اولاجاق. آذربایجان خالقی اونون بایراغی کؤلگه سینده همیشه لیک خوشبخت یاشایاجقدیر.

باشاسین میللی مجلسیمیز !

موبارک اولسون بیرمی بیر آذر بایرامی !

سوآللار :

۲۱ آذر بایرامی نه اوچوندور؟

بیز نه اوچون آذربایجان سئوریک؟

بیزیم وطنیمیز هارادیر؟

AMDT

Azərbaycan milli dirəniş təşkilatı

www.diranish.org

diranish@gmail.com